

*«...aquest antic poblet, que descansa  
a la mateixa falda del Pirineu,  
és una de les poblacions més  
civilitzades del nostre país.»*

Josep M. Espinàs

*«En Pobla de Segur se crían bien los  
lunáticos, la civil margarita que brota  
en las sombrías cañadas de la sesera,  
y el viajero, paseando por Pobla de  
Segur, se encuentra como en su casa.»*

Camilo José Cela

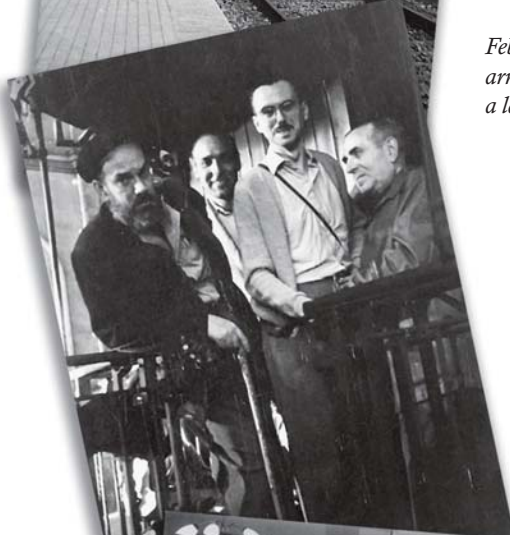
## La Pobla de Segur, porta d'entrada als Pirineus

M'hauria agradat començar el viatge arribant a la Pobla de Segur en tren, tal com ho van fer Camilo José Cela i Josep Maria Espinàs el 12 d'agost de 1956. Fins i tot m'hauria agradat arribar-hi en tren de carbó, per més que per a ells fos una experiència carregosa. Però no. El meu viatge serà més prosaic. Sóc al 2007 i avui he arribat a la Pobla de Segur en un vulgar cotxe de gasoil —fins aquí, res d'emocionant— i demà, tal com van fer els escriptors, començaré la travessa a l'entrada del congost de Collegats, just on ara hi ha una àrea de descans de la carretera. Sí, ja ho sé, això tampoc no promet però és que si he de ser sincera, si fa un any algú m'hagués dit que acabaria fent aquesta travessa, m'hauria posat a riure. Jo seguint les pistes d'uns escriptors? Jo caminant pel fons de les valls saltant

ACB



*Febrer de 1953:  
arribada del tren  
a la Pobla de Segur*



*Agost de 1956.  
D'esquerra a dreta:  
Cela, Barros,  
Espinàs i Luján.*

AE



ACX

*Celebració dels  
deu anys  
del viatge de  
Cela i Espinàs  
pel Pirineu*

de poble a poble... fins a trepitjar-ne més de setanta? Jo dormint en fondes? Però si a mi m'agrada l'alta muntanya!

La culpa de tot plegat és de l'empresa *Montanyanes*, amb seu al Pallars Sobirà. Es dediquen a la dinamització local a partir d'estratègies creatives i, amb l'objectiu de crear un producte turístic i cultural diferent, es van inventar el projecte «Un ramat de camins». La primera fase va consistir en reviure el viatge que cinquanta anys enrere havien fet Cela i Espinàs. A les quatre comarques per on van passar els escriptors es van organitzar exposicions de fotografies, documentals, concerts de jazz i swing, taules rodones, rutes interpretades, espectacles... Encara que sembli increïble, vaig poder veure com unes rèpliques de Camilo José Cela i Josep Maria Espinàs arribaven amb tren a la Pobla de Segur i, tan bon punt posaven els peus a l'andana, els rebien els poders fàctics de l'època amb tota la parafernàlia! No hi faltava ningú: l'alcalde, els guàrdia civils, el capellà... I és que el grup de teatre «A galet» de Tremp ho van fer molt bé!

A la segona fase s'havia d'encarregar a algú que conegués el territori, però també que hagués escrit guies excursionistes i textos literaris, que seguís les passes dels dos escriptors i, després, n'escrivís una guia i un relat de viatge. Aquí és on comença la meva intervenció. Durant les dues properes setmanes recorreré els Pallars, la Val d'Aran i l'Alta Ribagorça intentant dibuixar la realitat actual tot comparant-la amb allò que van trobar Cela i Espinàs fa cinquanta anys.

La tercera fase serà promoure aquesta ruta amb l'intent, sempre ben intencionat, de desestacionalitzar el turisme. Però això ja seran figures d'un altre paner i se n'encarregarà algú altre.

Per tant, els dies anteriors a la travessa he estat llegint els llibres dels dos escriptors, he consultat mapes i guies per marcar-me la ruta que faré i he preparat la motxilla a consciència per no deixar-me res important. I ara, finalment, em dispenso a començar l'aventura de la millor manera possible, que és com ho van fer Cela i Espinàs: endrapant.

Seguint la pista dels meus predecessors i atreta per les excel·lències culinàries cantades per ells, així que aparco el cotxe el primer lloc que visito és el restaurant Palermo de la Pobla de Segur. Abans d'entrar-hi, llegeixo l'apartat que en parla.

Espinàs, al *Viatge al Pirineu de Lleida*, publicat el 1957 i que en properes edicions es titularia *A peu pel Pallars i la Vall d'Aran*, diu que «és un lloc de bona cuina, les primeres i ja no superables truites de riu».

Cela, al *Viaje al Pirineo de Lérida*, publicat el 1965, s'hi recargola una mica més. Amb el seu estil exagerat, diu:

«En casa de En Miquel Ros, en el restorán Palermo, que es nombre muy conspicuo y pirenaico, fríe las truchas un ángel delicado, clemente y sabio, a quien Dios conserve sus habilidades para mejor solaz y gratitud de todos. ¡Qué tío friendo truchas! ¡Y qué truchas gimnásticas, musculadas y saborosas, freía el bienaventurado andino! El viajero [...] rindió el tenedor cuando iba por la trucha venticinco.»

Quin fatxenda, en Cela! Vint-i-cinc truites! Abans de travessar la porta d'entrada del restaurant, fullejo una estona més els dos llibres. Seran la meva guia durant la caminada que estic a punt d'emprendre. Seguiré el mateix trajecte, passaré pels mateixos pobles i buscaré rastres dels escriptors de quan van passar-hi. Tanmateix, no penso caminar per la carretera, que és el que ells van fer. Llavors les carreteres de per aquí dalt eren estretes, amb molts revolts i hi passaven pocs cotxes. Ara per la major part d'elles tampoc no és que n'hi passin gaires fora de l'agost, la Setmana Santa i els ponts, però caminar-hi seria l'únic esport d'aventura d'aquestes comarques amb un risc desmesurat. Per això passaré pels mateixos pobles, però hi arribaré pels camins vells tot fent una reinterpretació del recorregut dels dos escriptors.

Uns camins vells que l'any 1956 començaven a caure en l'oblit perquè s'obrien pistes i carreteres fins als pobles. A partir d'aquells anys i durant les properes quatre dècades, els camins



*7 d'octubre de  
2006: les rèpliques  
de Cela i Espinàs  
arriben a la Pobla  
de Segur en tren.*



Fotos: PB, NGQ

—única via de comunicació durant segles— es van començar a omplir de matolls, s’hi van desplomar arbres que ningú no va enretirar, en alguns trams les parets de pedra que els sostenien es van esllavissar i, a poc a poc, es van anar desdibuixant. Els camins vells eren cosa del passat i no se’n volia saber res. Les noves pistes i carreteres sovint els trossejaven o, fins i tot, els feien desaparèixer sota l’asfalt, però aquest fet no preocupava. Els cotxes eren els amos. No va ser fins a finals del segle xx quan es va començar a pensar a recuperar-los gràcies a la pràctica del senderisme.

L’any 1956, doncs, a la muntanya tot just començava a arribar la modernitat i, amb ella, els primers turistes. En una carta que va escriure Espinàs a Cela abans d’emprendre la caminada, li diu:

«Querido Camilo: [...] He llegado a la conclusión que, más que el Arán, te interesaría el Pallars, región más agreste, sin las manchas de civilización que aparecen de vez en cuando en el Arán pre-francés.»

El Pallars continuava sent una regió pintoresca per a la gent de ciutat i encara existia un fort contrast entre les valls del nord i la Pobla, que durant els anys cinquanta bullia d’activitat.

Una de les persones que va contribuir a aquest desenvolupament va ser l’alcalde que va haver-hi des de 1949 fins a 1969, el Sr. Josep Maria Boixareu. De família molt catòlica i rica, simpatitzant amb el règim franquista, va destacar pel seu entusiasme per millorar la vila i per promocionar turísticament els Pirineus Occidentals, fins al punt que estic segura que el viatge dels dos escriptors té molt a veure amb aquesta promoció. Recordem que el desembre de 1954 s’inaugurava una de les primeres oficines de turisme de Catalunya a la Pobla de Segur i que el 1955 es creava el Parc Nacional d’Aigüestortes i Estany de Sant Maurici per decret del dictador. Boixareu de seguida va ser conscient que el turisme podia ser un motor econòmic per aixecar unes comarques que havien quedat molt malmeses per la

guerra i la postguerra i va ser el primer que va començar a parlar del terme *Pirineos de Lérida*. Va convocar un concurs d'eslògans i de cartells promocionals per atraure turistes a la zona, va rodar un documental descrivint les meravelles de la muntanya, va editar centenars de postals de paisatges en blanc i negre... i devia estar la mar de content quan Espinàs, amb qui eren amics, li va comentar que el gran Camilo José Cela vindria de vacances per, després, escriure'n un llibre de viatge. Fins i tot li devia enviar a Espinàs els fulletons turístics que aquest va enviar a Cela per engrescar-lo. Espinàs s'hi refereix al seu llibre *Relacions particulars* (2007), quan parla de les cartes que es van intercanviar amb Cela abans del viatge. Ell li va escriure:

«Te mando dos folletos y algunas postales para tentarte, lo confieso. En el folleto encarnado verás un mapa pintoresco que puede darte una primera noticia. [...] Haz cuanto puedas por venir. Estoy entusiasmado con la idea. Creo, además, que el paisaje y la gente te sorprenderán: es algo muy distinto a lo que has hecho hasta hoy.»

Boixareu estava tan content amb aquesta il·lustre visita que els va anar a rebre a l'estació de tren, els va convidar a sopar al millor restaurant de la Pobla, els va recomanar algunes visites durant el viatge i els va acompanyar a explorar les valls secundàries amb el seu cotxe particular. Quina millor propaganda podia haver-hi per al *Pirineo de Lérida* que el conegut Cela en parlés bé al seu llibre?

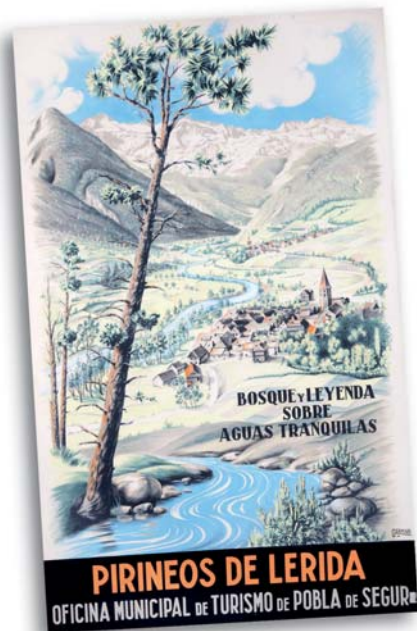
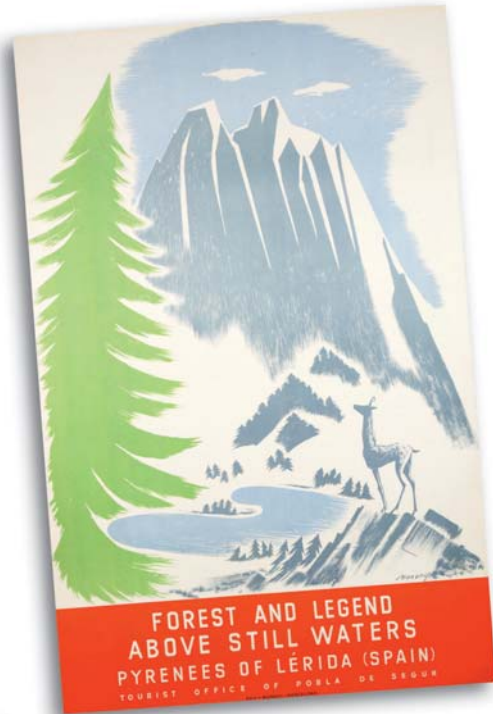
Així doncs, el millor restaurant de la Pobla en aquell moment era el Palermo, on estic a punt d'entrar. Segons els llibres aquest establiment —on van sopar els dos viatgers la nit abans de començar a caminar— sintonitzava amb tot aquest ambient de rabiosa modernitat. Sense entretenir-me més, hi entro. M'havien dit que el trobaria tal com l'havia deixat la família d'en Miquel Ros quan el va traspasar, a finals dels anys setanta. No sé per què, esperava trobar-hi el *glamour* del moment.



Hi veuria un cambrer format a La Punyalada de Barcelona que, amb admiració de la gent de muntanya, servia els comensals amb camisa blanca i americana negra. Hi trobaria personatges il·lustres del moment asseguts en un gran menjador pintat de rosa amb làmpades de porcellana... Un parell d'alcaldes i el governador de Lleida conversarien amb Fraga Iribarne, que va visitar la zona en més d'una ocasió; enginyers de les hidroelèctriques parlarien amb caps militars; en una petita taula una parella d'aristòcrates a mig camí del balneari de Caldes menjarien en silenci... L'ambient seria relaxat mentre que, a dins de la cuina, s'hi viuria un tràfec constant: Miquel Ros demanaria a algú que portés més llenya per alimentar els fogons de la cuina econòmica; una dona buidaria l'aigua calenta en un bugader per començar a rentar els plats; una altra ornaria una safata de *truites a la pallaresa* amb llagostins...

Les truites em fan tornar a la realitat. És possible que Cela n'arribés a menjar vint-i-cinc en un sol àpat? Al local no trobo el *glamour* lluminós que m'havia imaginat, però sí un atractiu pòsit de melangia que m'acompanya mentre dino. Tot fent el cafè demano a l'amo si en Miquel Ros encara és viu. En cap





moment m'hauria imaginat que em diguessin que sí, que té noranta anys, el cap clar, i que el trobaré a tal casa de tal carrer.<sup>1</sup>

Moguda per la curiositat de comprovar la fanfarroneria de Cela, segueixo les indicacions dels nous amos del Palermo per trobar la casa de l'*ángel delicado, clemente y sabio*. No sé si és pel regust d'antiguitat que m'ha deixat el restaurant, però passejant pels carrers de la Pobla em succeeix el mateix que al Palermo. Per un moment m'imagino que aquesta població va viure un moment d'esplendor i allà es va quedar. Després va patir uns anys de decadència en què gran part de la seva població va emigrar i, per pal·liar la situació, es van tirar endavant invents malgirbats com la Ciutat de Vacances. Ara, malgrat que la carretera nacional encara la divideix per la meitat i que alguns edificis notables esperen ser rehabilitats, la Pobla fa uns anys que torna a reviuire: edificis restaurats de colors torrats al capdamunt de grans muralles; terrasses de bar en placetes entranyables; la natura a tocar; el riu i el llac incorporats a la vida quotidiana... La Pobla té un gran potencial tant en la seva gent com en la seva ubicació privilegiada. Només que s'evités maltractar-la amb un urbanisme sense gràcia estic convençuda que aviat brillaria molt més que cinquanta anys enrere.

Una estona més tard gaudeixo d'una animada conversa amb aquest rei dels fogons. M'assegura que Cela va menjar-se les vint-i-cinc truites i que fins i tot s'hauria menjat la safata i les espines, però jo continuo sense creure-ho. Eren truites a la *meunière*, per bé que Miquel Ros també les cuinava a la *pallaresa* i fredes, amb salsa tàrtara. Es veu que les truites que servia les pescaven ell i el seu germà cada tarda. De fet la conversa se'n va sempre cap a les seves aventures de pescador: «el millor pescador amb cullereta del país», em repeteix una vegada i una altra passant per alt qualsevol intent de modèstia. Li de-

---

1. El 2012 el restaurant Palermo ja no es diu així i s'hi han fet obres de millora.

mano si les altres matèries primeres també eren de per allà dalt. «I tant», em diu, «tot eren productes de pagès». Els pernils, els cabrits, els formatges, els xolissos... tot ho compraven als pobles amagats de les muntanyes. Ho anaven a comprar i aprofitaven per pescar als barrancs de per aquelles riberes. I, res de cebar les truites i pescar amb cucs: «sempre amb cullereta!». Ell sabia com enganyar les truites i coneixia els racons on es trobaven. Jo torno al tema que m'interessa: «hi venien molt sovint, Cela i Espinàs, al Palermo?» Pel que sembla Espinàs hi pujava sovint des de Barcelona. Anava a atipar-se al Palermo amb l'alcalde Boixareu; el seu cunyat, Nèstor Lujan; el doctor Josep Pla i altres amics de la zona. «I vós, quins plats cuinàveu?» Doncs llagosta amb pollastre, civet de porc senglar amb patates palla..., però la seva especialitat eren les truites. I, parlant de truites, ara li venia al cap una vegada que, així que estirava la canya per treure'n una de petita, va veure que una de més gran li clavava queixalada...

La Pobla, doncs, va ser on van passar la primera nit els dos escriptors. Es coneixien a través de l'editorial Destino, on Espinàs treballava a hores com a corrector de proves i redactor de textos, i Cela hi editava les seves obres. Com no podia ser d'altra manera, el projecte del viatge va sorgir en un dels àpats que compartien amb gent de l'editorial quan Cela anava a Barcelona. Espinàs, que llavors tenia vint-i-nou anys, li va comentar la intenció de fer un viatge a peu el proper estiu. Ell coneixia una mica el Pallars perquè hi tenia els amics que acabo de comentar, però volia recorre'l de cap a cap. Cela, que llavors ja havia tastat l'èxit amb *La família de Pascual Duarte* i *La colmena*, li va demanar apuntar-s'hi. Per a l'escriptor gallec no era el seu primer viatge. Llavors tenia quaranta-un anys i ja havia publicat *Viaje a la Alcarria* (1948), *Ávila* (1952), *Del Miño al Bidasoa* (1952) o *Vagabundo por Castilla* (1955). De fet *Viaje a la Alcarria* va representar la primera baula de la moda de llibres de viatges que es donaria als anys seixanta. En canvi per a Espinàs, que ja havia publicat quatre novel·les i havia guanyat el premi



*La Pobla de Segur:  
restaurant Palermo.*



*Miquel Ros al restaurant Palermo,  
on els anys cinquanta feia de cuiner.*





*Mercat, llac  
i carrers de la  
Pobla de Segur.*



Joanot Martorell l'any 1953, aquell seria el primer viatge a peu de la vintena que ha realitzat fins ara.

Després de la visita al vell cuiner, vaig a la parada dels autocars de línia a esperar la companya dels primers dies de viatge, la Marta Comas. Puja de Barcelona. Mentrestant faig una nova repassada als llibres. Espinàs, al pròleg, diu:

«Aquest llibre, doncs, és un document de la prehistòria del turisme al Pallars i a la Vall d'Aran, quan no hi havia pistes d'esquí, els guàrdies civils anaven amb bicicleta i la centraleta de telèfons de Salardú la feia funcionar, manualment, una noia en un racó d'una antiga fonda.»

Somric. Ara aquestes comarques viuen del turisme, hi ha pistes d'esquí, mossos d'esquadra en comptes de guàrdies civils i tothom va amb el seu telèfon mòbil. Tanmateix, tinc curiositat per conèixer el Pallars actual a ritme de caminades. Hi haurà arribat la modernitat que a finals dels anys cinquanta ja es respirava a la Pobla? Serà tan pintoresc com el de fa cinquanta anys? I la Val d'Aran? Serà molt més civilitzada que el Pallars? I la vall de Boí?

Tan bon punt arriba la Marta amb l'autocar Alsina Graells, anem a dormir a casa d'uns amics per demà començar el viatge.